

ULIČNA NOMENKLATURA GRADA SPLITA KAO ODRAZ POLITIČKIH I KULTURNIH PROMJENA

Lena Mirošević

Odjel za Geografiju, Sveučilište u Zadru, Zadar

Marin Borzić

Split

U radu se razmatra ulična nomenklatura grada Splita putem analize i interpretacije planova grada iz 1976. i 2012. godine. Shvaćajući imena ulica i trgova kao dio semiosfere u kojoj je svaki hodonom pomno odabran, njihovom analizom nastoje se prikazati društvena i politička ozračja navedenih razdoblja. Također, imenovanje ulica povezuje se s političkim djelovanjem, kao odrazom moći, što za cilj ima utjecaj na identitetske oznake stanovništva koje živi na određenom prostoru. U sklopu istraživanja obrađena je i prostorna identifikacija hodonima, čijom se analizom nastoji utvrditi "diše" li prostor Splita, na temelju hodonima, lokalno, regionalno ili nacionalno (supranacionalno). Kao suprotnost službenoj uličnoj nomenklaturi koja je u domeni političkih odluka, rad prikazuje i imenovanje mjesta u gradu Splitu od strane lokalnog stanovništva kao rezultat svakidašnjih praksi i privrženosti mjestu stanovanja, rada i ostvarenja različitih potreba.

Cljučne riječi: prostor, kulturni krajolik, hodonimi, razine prostorne identifikacije, Split

Uvod

Iako se od samih začetaka geografija bavi fizičkom dimenzijom prostora, u posljednjim desetljećima dolazi do tzv. prostornog obrata (engl. *spatial turn*) kada prostor prestaje biti neutralna komponenta na koju se kulturna značenja samo gomilaju. Na taj način prostor postaje analitički potentniji te čini podlogu za širu interpretaciju i analizu (Čapo i Gulin Zrnić 2011: 10). Kod prikazivanja javnog prostora, socijalne grupe selektivno biraju elemente iz zajedničke tradicije kojima će prikazati kontinuitet naseljenosti određenog prostora, zajedničku prošlost i kulturu. Konkretnije, biraju se elementi preko kojih se socijalna grupa identificira. Socijalne grupe stvaraju kognitivan i/ili afektivan odnos prema objektima u prostoru te pretvaraju materijalno okruženje u prostor ispunjen simboličkim značenjem. Tako je svakodnevni prostor čovjeka odraz njegove povezanosti s određenim mjestom. U tom pogledu osobito su zanimljivi gradovi, budući da je život u njima ubrzan i komprimiran, a socijalne strukture, poput, primjerice, institucija vlasti, nastoje prihvatljive društvene obrasce integrirati u (urbani) kulturni krajolik. Stoga se kulturni krajolik može tumačiti kao najava, objava i izloženost podataka o socijalnim grupama koje nastanjuju određeni prostor. Ugrađeni ili antropogeni krajolik sadrži slojeve informacija o sustavima vrijednosti, sklonostima, uvjerenjima, strahovima i istinama svojih "kreatora". U tom kontekstu arhitektura je jedan od glavnih jezika modernog društva, koji označava duhovnu dimenziju investitora, arhitekata i korisnika (Czeczynski 2008: 2). Međutim, uz prostorni raspored i međusobni odnos morfoloških elemenata svakog naselja, odnosno grada značajno je i njihovo imenovanje, budući da se preko geografskih imena (toponima) prostor prepoznaje, pamti i dijeli. Geografska imena zapravo opisuju prostor, odnosno sadržavaju najkraći mogući jezični opis prostora i

orijentacijskog su značaja (Faričić 2007: 150; 2011: 52). Međutim, geografska imena pojedinih prostornih jedinica, poput imena ulica i trgova (hodonimi), iako imaju ponajprije orijentacijsku ulogu ipak su u najvećoj mjeri nositelji odgovarajuće simbolike. Da su hodonimi nositelji simbolične poruke koju propagira vladajuća ideologija (Marjanović 2007: 109), dokazuju učestala preimenovanja ulične nomenklature u prošlosti koja su u pravilu uvijek u uskoj vezi s povijesno-političkim promjenama u društvu. Naime, ulice upravo zbog svoje prvotne orijentacijske uloge i pripadaju sferi "običnih" stanovnika, ali ujedno imaju moć da prenesu poruku na suptilan način. Stoga je njihova najveća prednost pred drugim komemorativnim simbolima, poput spomenika, memorijalnih centara ili muzeja, u tome što su "sveprisutne" i lišene osjećaja "uzvišenosti" (Azaryahu i Kook 2002: 199). Na taj način ulična nomenklatura postaje sredstvo vladajuće elite da kroz urbani krajolik kreira sustav mišljenja to jest "prihvatljivu" unificiranu nacionalnu kulturu (Rihtman-Auguštin 1995; Alderman 2003; Begonja 2006; Marjanović 2007; Dwyer i Alderman 2008; Stanić, Šakaja i Slavuj 2009; Mirošević 2011a).

U tom kontekstu prostor je objekt u kojem su subjekti socijalne skupine (pasivne i aktivne) te se u njemu očituju sfere ljudskih odnosa i djelovanja. Kroz međusobnu isprepletenost i povezanost objekta i subjekta dolazi do stvaranja kolektivnih, to jest prostornih identiteta na različitim razinama prostorne povezanosti od makrorazine do mikrorazine. U mnoštvu definicija identiteta bitna je odrednica dinamičnost njegove izgradnje, odnosno ljudsko djelovanje i međudjelovanje u različitim sferama društvenih odnosa (Cifrić i Nikodem 2006: 182).

Metodologija, cilj i pregled dosadašnjih istraživanja

O uličnom nazivlju objavljen je znatan broj stručnih i znanstvenih radova u kojima su istraživači različitih znanstvenih disciplina nastojali prikazati problematiku imenovanja/preimenovanja uličnog nazivlja. Tako Stanić, Šakaja i Slavuj (2009) u svom radu o preimenovanju zagrebačkih ulica navode tri glavna izvorišta zastupljenosti takve tematike u inozemnim znanstvenim radovima; raspad velikih kolonijalnih sustava, raspad socijalističkog sustava i etnički prijepori. U takvim ključnim društveno-političkim lomovima socijalne skupine obnavljaju ili nanovo izgrađuju svoja kolektivna sjećanja a osobito se u tom pogledu ističe nacionalna identifikacija. Stoga u takvim okolnostima dolazi do snažne prisutnosti političkih i ideoloških tema u javnom životu, a upravo elementi urbanog krajolika, odnosno ulice postaju sredstava prezentacije, to jest nositelji određene simbolike. Navedeni rad, te raniji članak Ivane Crljenko (2007), donose pregled inozemnih autora koji su u svojim radovima istraživali proces preimenovanja ulica. Među njima se ističu Azaryahu (1997., 1999), te njegov rad s Kook (Azaryahu i Kook 2002), potom Yeoh (1992; 1996), Alderman (2000; 2003) i dr. U Hrvatskoj tom su se temom bavili Jelić i Klemenčić (1990), Rihtman-Auguštin (2000), Crljenko (2006), Kodrnja (2006) i Letica (2007). Budući da je o imenovanju/preimenovanju ulica i trgova te njihovoj političko-ideološkoj pozadini u inozemstvu napisan znatan broj radova, a s obzirom na dosadašnji znanstveni doprinos u pogledu istraživanja i radova na temu imenovanja i preimenovanja ulica, potrebno je detaljnije se osvrnuti na pojedine hrvatske autore koji su pisali o toj tematici. Prvi, pionirski rad o uličnoj nomenklaturi, ujedno i prvi rad koji se bavi uličnom nomenklaturom po identitetskom i simboličkom ključu, je rad Dunje Rihtman-Auguštin (1995), objavljen u časopisu Matice hrvatske *Vijenac*, u kojem autorica imena ulica i trgova promatra kao političke simbole. U pogledu metodolo-

gije i detaljnijeg proučavanja ulične nomenklature značajan je magistarski rad Ivane Crljenko *Regionalni identitet u urbanom pejzažu Sjevernoga hrvatskog primorja: prostorna i značenjska analiza gradske toponimije* (2006), koji je dijelom publiciran u njezinim kasnijim člancima (2007; 2008). U tim radovima razrađena je kategorizacija i statistička analiza hodonima koja je činila podlogu budućim istraživanjima Marjanovića (2007), Stanić, Šakaje i Slavuj (2009), Mirošević (2011a; 2011b) te Mirošević i Vukosava (2010). O upisivanju ili brisanju nacionalne povijesti i kulturne tradicije u uličnoj nomenklaturi kroz različita povijesna razdoblja ističu se radovi Begonje (2006), Grgina (2007) i Šimprage (2008).

Upravo na temelju spomenutih radova i korištene metodologije ovaj rad analizira uličnu nomenklaturu Splita. Za grad Split,¹ odnosno gradske kotareve iščitava se simbolika ulične nomenklature za socijalističko razdoblje (stanje 1976.) te suvremeno razdoblje (stanje 2012.), pri čemu se posebno izdvaja proces preimenovanja ulica iz 1991. godine, kada se prilikom osamostaljenja Hrvatske bilježi najintenzivniji proces preimenovanja ulica. Za socijalističko razdoblje (plan grada iz 1976. godine) analizirano je 239 hodonima, te 410 hodonima za razdoblje nakon neovisnosti (plan grada iz 2012. godine). Treba istaknuti da je gotovo dvostruko veći broj hodonima u razdoblju nakon stjecanja neovisnosti posljedica širenja gradske zone i uređenja komunalne infrastrukture, te funkcionalno i imensko segmentiranje postojećih ulica prilikom preimenovanja 1991. godine.

Metodologija rada, kako je već istaknuto, preuzeta je od autora koji su se bavili analizom uličnog nazivlja. Takva se metodologija sastoji od statističke analize hodonima: kvantitativne (grafički predočeni brojevi pokazatelji) te interpretativne. U konkretnom slučaju to su planovi grada Splita za navedena razdoblja, kao kvalitativni dio analize hodonima.² Budući da je razinu kolektivne identifikacije, odnosno povezanosti teško izmjeriti i definirati, pa čak i izjašnjavanjem samih stanovnika, izraženost "osjećaja zajedništva" pokušava se interpretirati i egzaktno odrediti kroz analizu hodonima (Crljenko 2008: 71; Mirošević 2011a: 85). Dakle, analiziranjem i "iščitavanjem" simbolike upisane u uličnoj nomenklaturi nastoji se otkriti povezanost socijalnih skupina i ideologije, odnos političkih utjecaja u tim dvama razdobljima te odnos između imenovanja ulica i trgova i konstrukcije prostornih identiteta, jer se preko hodonima u urbanom krajoliku komemorira službena, uglavnom selektivna, verzija povijesti (Grgin 2007: 284).

Cilj rada je prikazati političke i ideološke orijentacije na osnovi analize političkih simbola sadržanih u uličnoj nomenklaturi. Konkretnije, pokušat će se prikazati koje su osobe, događaji, institucije i dr., odabrani da budu nositelji povijesno-kulturnih odrednica grada Splita u promatranim razdobljima. Stoga su imena ulica i trgova podjeljena na deskriptivne kategorije: "osobe", "patronimici", "imena geografskih objekata", "imena s političko-ideološkim konotacijama", "događaji" i "institucije". Zbog značajne zastupljenosti, ali i promjenjivosti, kategorija "osobe" podijeljena je na: "umjetnici", "sveti/svećenstvo", "hrvatski vladari", "pripadnici NOB-a", "političari", "znanstvenici", "sportaši" i ostali. Namjera je prikazati političku i kulturnu promjenu koja se događa 1991. godine, kada se masovno briše komemorativna povijest socijalističkog vremena, a u prvi plan dolazi isključivo hrvatska povijesno-geografska simbolika, koja svoje mjesto uvelike pronalazi u uličnoj nomenklaturi grada.

¹ Grad Split kao administrativno-teritorijalna jedinica obuhvaća naselja: Split, Kamen, Stobreč, Slatine, Donje Sitno, Gornje Sitno, Srinjine i Žrnovnica te pripadajući akvatorij. U radu se zapravo analizira naselje Split, odnosno gradski kotarevi: Bačvice, Blatine, Bol, Brda, Grad, Gripe, Kman, Kocunar, Lokve, Lovret, Lučac-Manuš, Mejaši, Meje, Mertojak, Neslanovac, Plokite, Pujanke, Ravne njive, Sirobuba, Spinut, Split 3, Sućidar, Šine, Trstenik, Varoš, Visoka i Žnjan (izvor: Staut Grada Splita; www.split.hr).

² Korišteni planovi: Plan Splita 1: 7500, Turistički biro, Geoprojekt, 1976., Split; Plan Splita, 1:11 000, Forum, 2005., te internet-ska stranica www.karte.hr/split; i GIS za građane na službenim stranicama Grada Splita (www.dlgis.split.hr).

Prisustvo političke simbolike u javnom životu (primjerice spomenici ili imena ulica i trgova) važna je sastavnica povijesnog sjećanja, a time i značajan element u stvaranju kolektivne identifikacije društva (Azaryahu 1999: 256). Identifikacija je proces u kojem se pojedinac poistovjećuje s grupom, to jest identificira kao pripadnik neke grupe, dok se grupno identificiranje stvara razlikovanjem *sebe* od *drugih*, koje je istodobno prisutno na više razina prostornosti (ulica, gradska četvrt, grad, regija...), odnosno prostorni identitet najčešće uključuje lokalni, regionalni i nacionalni identitet kao tri osnovne razine prostornoga identiteta, ali i širi, kozmopolitski identitet, kao i uže poistovjećivanje. Stoga je namjera autora analizirati izraženost prostornih identiteta dvaju razdoblja na temelju hodonima (Saparov 2003: 103), pri čemu treba naglasiti da kategorizacija tih razdoblja nije identična. Za razdoblje samostalne Hrvatske prostorne razine su lokalna, regionalna te nacionalna. *Lokalna identifikacija* uključuje osobe, događaje, institucije povezane s gradom Splitom (administrativni okvir gradskih kotareva) te imena geografskih objekata nazvanih prema nekom gradskom orijentiru, istaknutom geomorfološkom obliku, hidrološkoj pojavi, predjelu i sl. Kod *regionalne identifikacije* uključene su osobe, događaji, institucije koje su svojim radom ili djelovanjem važne za historijsko-geografsku regiju Dalmaciju, dok je za imena geografskih objekata iz promatrane regije referentni okvir prostor južne Hrvatske koji egzistira u okvirima četiri županije.³ Za socijalističko razdoblje, osim navedene tri prostorne razine, uključuje se i prostorna razina *supranacionalnog identiteta* koja obuhvaća hodonime koji su komemorirali osobe i događaje iz NOB-a ili socijalističku ideologiju, te geografska imena koja se odnose na prostor Jugoslavije. Također, u oba promatrana razdoblja prisutna je i strana identifikacija. Tako kategorija "strani element" za suvremeno razdoblje uključuje osobe, događaje, geografska imena objekata koja se odnose na prostor izvan Hrvatske, dok za socijalističko razdoblje obuhvaća prostor izvan teritorijalnih okvira Jugoslavije. S obzirom na to da (samo)identifikacija može istodobno biti prisutna na više prostornih razina, nezahvalno je s pozicije istraživača subjektivno postavljati nekoga ili nešto u kalupe prostorno-identitetskih oznaka. Stoga se za kategoriju "osobe" koristi *Hrvatski opći leksikon* (Kovačec 1996) kao kriterij razvrstavanja regionalnog i nacionalnog identiteta u uličnoj nomenklaturi grada Splita te kao sveobuhvatni izvor informacija o osobama, događajima, institucijama i dr. Također, potrebno je istaknuti da pojedini hodonimi izražavaju više razina prostorne identifikacije, primjerice istodobno iskazuju i lokalnu i regionalnu ili i regionalnu i nacionalnu, a ponekad i sve dimenzije prostorne identifikacije, te stoga ukupan broj ulica ne odgovara ukupnom broju izraženih prostornih identiteta. S obzirom na to da se rad fokusira na hodonime grada Splita, važno je napomenuti specifičnost primorskih mjesta kroz kontekst uređenja i imenovanja obalnog pojasa. Stoga, u primjeru Splita, definiciju hodonima, uz imena ulica i trgova, treba nadopuniti imenima *Rive*, to jest *Obale* te imenima *Gata*.

Sukladno Zakonu o naseljima (NN 54/88) za (pre)imenovanje ulica i trgova zaslužna su upravna tijela jedinica lokalne uprave koja na prijedlog Komisije (ili Odbora) za imenovanje ulica i trgova donose takve odluke. Iako se kod (pre)imenovanja ulične nomenklature prijedlozi temelje na prethodno pribavljenim mišljenjima vijeća gradskih četvrti (kotara), ipak su u konačnici odraz volje manjine. U tom se kontekstu kroz interpretaciju ulične nomenklature analizira jedan od izvora gradnje identiteta, to jest "legitimirajući identitet" koji je produkt vladajućih društvenih institucija (Petrović 2006: 219). Društveni identitet nastaje u određenom vremenu i sociokulturnom prostoru u kojem pripadnici neke zajednice aktivno ili pasivno sudjeluju. Osobito je aktivna uloga društvene elite, koja uglavnom stvara ili podržava

³ Prostor južne Hrvatske, odnosno Dalmacije egzistira u okvirima Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije.

određeni kolektivni identitet. Takvim izvorištima kolektivne identifikacije pripadaju politički akteri i društvene institucije, čiji se stavovi mogu isčitati iz analize hodonima budući da prezentiraju političko-ideološka stajališta (Azaryahu 1996: 320). Prateći imenovanja i preimenovanja ulica i trgova nekog naselja kroz povijesna razdoblja moguće je iščitati smjernice (izvorišta) kreiranja društvenog identiteta.

Imena ulica i trgova kao elementi kulturnog krajolika

Oblik, značenje i reprezentacija obilježja su krajolika u kojem se odražavaju društveni odnosi koji sudjeluju u njegovom stvaranju. Kulturni krajolik se gradi i kao takav treba biti promatran. Iako je kultura proces, a prostor, kao njezin sastavni dio, stalno u mijeni, izgradnja krajolika nema tu svjesnost, već se nastoji fiksirati okoliš i stvoriti određeni oblik krajolika. I zbilja, imenovatelj ulice ne vidi mogućnost njezine promjene, već nastoji fiksirati značenje u prostoru, odnosno fiksirati oblik krajolika. Nadalje, krajolik nosi i značenje, bolje reći značenja, jer njih ima koliko i perspektiva gledanja na krajolik. Stoga je i ovaj rad jedno subjektivno čitanje krajolika. Shodno tome, značenja krajolika mogu biti višestruka. Ipak, značenje imena ulica sadržano je u simbolici hodonima koja je poznata ljudima koji nastanjuju određeni prostor. Stoga bi se takva značenja mogla nazvati intersubjektivnima. Na taj način krajolik je promatran kao reprezentacija. Drugačije rečeno, percepcija nekog krajolika uvijek je pod utjecajem ideologije. Takav pogled osobito je izražen u urbanom kulturnom krajoliku, a time i u njegovim elementima, kao što su ulice i trgovi. Upravo zbog načina imenovanja i preimenovanja ulice i trgovi su podložni utiskivanju i iščitavanju povijesnih i suvremenih ideologija (Light 2004: 155).

Vladajuća politička struktura, intervenirajući u domenu svakodnevnog života i "svačijeg" prostora, imenovanjem ulica iskazuje svoju moć. Sam čin imenovanja, u smislu da postoji onaj koji se imenuje i onaj koji imenuje, u sebi otkriva pozicije moći. Korištenje ulica čini da njihova imena postanu dio svakidašnjega diskursa socijalne interakcije, što za rezultat ima ne samo sjećanje na osobe ili događaje koji se imenuju, već i njihovo "vraćanje u život", putem banalne, svakidašnje komunikacije. Na taj su način politička tijela u mogućnosti stvarati prihvatljivi "registar povijesti". Poveznica između politike i povijesti s imenovanjem ulica je značajna. Tako povijest i politika aktivno komuniciraju na kulturnoj sceni urbanog krajolika nerijetko brišući tragove svojih prethodnika (Czepczynski 2008: 49).

Začeci sustavnog označavanja ulica mogu se pronaći u osamnaestom stoljeću, kada su Švedska, Engleska i Pruska donijele odredbu o obveznom numeriranju kuća i postavljanju uličnih znakova na raskrižja zbog lakše regulacije urbanog područja. Prva znakovita intervencija u uličnu nomenklaturu dogodila se u vrijeme Francuske revolucije (Azaryahu 1996: 313). Kada je na Trgu Luja XV. srušen kip istoimenog vladara, trg je dobio novo ime – Trg Revolucije. Smatra se kako je od tog događaja politička intervencija u uličnu nomenklaturu postala snažno sredstvo oblikovanja francuskog političkog simbolizma, što se nastavlja i kasnije kada se 1806. godine otvara Napoleonova ruta. Slična praksa postupno se počela primjenjivati i u ostalim europskim gradovima, da bi komemoracija uličnog nazivlja doživjela vrhunac krajem devetnaestog stoljeća usporedno s procesom nastanka nacionalnih država. Pri izgradnji nacionalnih država dolazi do "izmišljanja tradicija" (Hobsbawm 2006: 139) ili, bolje rečeno, selektivnog odabira tradicija za kojima se nerijetko poseže daleko u prošlost, da bi se tim činom stvorila primordijalna povezanost naroda s određenim prostorom. Takav

proces učinio je da imena ulica nisu više rezervirana za vladajuće dinastije, već se počeo širiti spektar motiva u uličnoj nomenklaturi u svrhu izgradnje nacije. Posebna politička kultura imenovanja ne samo ulica, već i cijelih gradova, škola i bolnica dogodila se na prostoru bivšeg Sovjetskog Saveza. Ta je "kultura" imala za cilj veličanje sovjetskih vođa, započevši od smrti Lenjina, da bi svoj vrhunac doživjela za Staljinove vladavine, tijekom koje su brojni gradovi od Rusije do Češke nazvani njegovim imenom (Saparov 2003: 186).

Naravno, takve svjesnosti nije nedostajalo ni u Hrvatskoj. Osobito je taj proces imenovanja/preimenovanja, uz veličanje uloge vladara i političkog sustava, bio izražen u socijalističkom razdoblju. U tom se razdoblju u uličnu nomenklaturu uvode motivi socijalizma, Narodnooslobodilačke borbe, ali i stvaranje kulta ličnosti. Tako je "prisustvo" Josip Broza Tita bilo neizostavno u svim gradovima i naseljima na prostoru bivše Jugoslavije, i to ne samo u uličnoj nomenklaturi, nego je i veliki broj škola i javnih ustanova putem svog nazivlja sudjelovao u stvaranju takvog kulta (Barac-Grum 1988: 37).⁴ Također, cilj je bio i utisnuti značajke nove prostore kolektivne *jugoslavenske* identifikacije stanovništva.

Nakon stjecanja neovisnosti, u Hrvatskoj kao postsocijalističkoj zemlji odvija se prvotno proces dekanonizacije socijalizma i komunizma, što za posljedicu ima brisanje mnogostrukih socijalističkih motiva iz ulične nomenklature⁵ te proces rekanonizacije koji upućuje na povratak hodonimima iz predsocijalističkog razdoblja, ali i stvaranje novog kanona, ovoga puta samostalne Hrvatske. Motivi koji zahvaćaju cijelu hrvatsku uličnu nomenklaturu – motivi ranosrednjovjekovnih vladara (Borna, Ljudevit, Tomislav, Petar Krešimir, Zvonimir i dr.) (Grgin 2007: 285), zapravo su svojevrsan "provjerni" dokaz hrvatske samostalnosti i neovisnosti.

Prema *Službenom glasniku općine Split*⁶ prva preimenovanja splitskih ulica i trgova (obala, gatova) dogodila su se u studenome 1991. godine. Prve intervencije u urbani krajolik Splita bile su preimenovanja Obale Jugoslavenske narodne armije u Obalu kneza Branimira, Balkanske ulice u Vukovarsku ulicu, Kragujevačke ulica u Vukasovićeve ulicu, te Beogradske ulice u Bregovitu ulicu. Već je prva promjena naziva ulica ukazala na raskorak od ideologije Federacije, što je i razumljivo s obzirom na vrijeme preimenovanja i političke okolnosti, osobito početak Domovinskog rata. Tako je već najranijim preimenovanjem u suvremenu uličnu nomenklaturu unesena simbolika Domovinskog rata (Vukovarska ulica). Sljedeće preimenovanje ulica (ožujak 1992.)⁷ obuhvatilo je veći broj hodonima: Gat 26. listopada 1944. – Gat Sv. Nikole, Gat proleterskih brigada – Gat Sv. Petra, Gat španskih boraca – Gat Sv. Duje, Obala bratstva i jedinstva – Obala kneza Domagoja, Titova obala – Obala Hrvatskog narodnog preporoda, Šetalište Moše Pijade – Šetalište Ivana Meštrovića, Šetalište Alekse Dundića – Šetalište Alberta Marangunića, Lenjingradska ulica – Senjska ulica, Trg Oktobarske revolucije – Trg Mihovila Pavlinovića. Navedena preimenovanja/imenovanja ponajprije su istakla svece zaštitnike. Devedesetih godina dvadesetog stoljeća hrvatsko su društvo, uz političke i sociostrukturne promjene, zahvatile i religijske promjene. Došlo je do porasta religioznosti hrvatskih građana i jačanja ukupnog društvenog značaja religije i Crkve.⁸ Međutim, valja naglasiti da je, bez obzira na utjecaj sociokulturnih promjena, u uličnoj nomenklaturi Splita kod

⁴ Primjerice, sadašnja OŠ Josipa Antuna Čolnica u Đakovu, OŠ Prečko u Zagrebu, OŠ Vela Luka u Vela Luci, IV. OŠ Bjelovar u Bjelovaru te OŠ Jurja Šizgorića u Šibeniku nosile su ime Josipa Broza Tita.

⁵ O tome su radovi na primjeru grada Zagreba Marjanović (2007) i Stanić i sur. (2009), te za grad Zadar Mirošević (2009).

⁶ *Službeni glasnik općine Split*, br.12/1991.

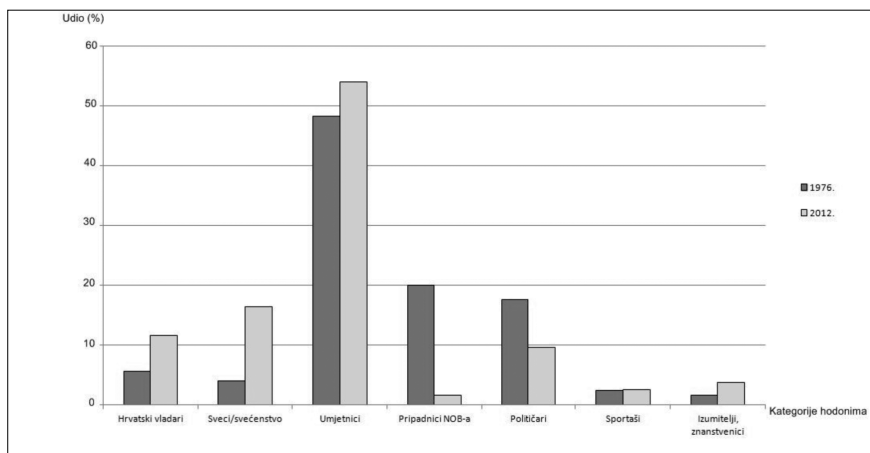
⁷ *Službeni glasnik općine Split*, br.2/1992.

⁸ Usporedba Popisa stanovništva 1991. i 2001. u kategoriji "stanovništvo prema vjeri" ukazuje na znatan porast vjernika, odnosno katolika. Tako je prema Popisu stanovništva iz 1991. godine udio katolika 79,64%, dok je 2001. godine taj udio 87,83% katolika u ukupnom stanovništvu Hrvatske (*Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880-1991 po naseljima*, knj. 1., ur. CRKVENIČIĆ-Bojić, J. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 1998., <http://www.dzs.hr/>).

najranijih preimenovanja prednost ipak dana svecima zaštitnicima, koji se u najvećoj mjeri doživljavaju sa stajališta gotovo svakodnevnog života zajednice, a osobito su u tome značajni lokalni svetci zaštitnici (sv. Duje). Na taj način nije došlo do isticanja Crkve, odnosno utiskivanja institucionalnosti religioznosti, već su u prvi plan istaknute pobožnosti zajednice.⁹

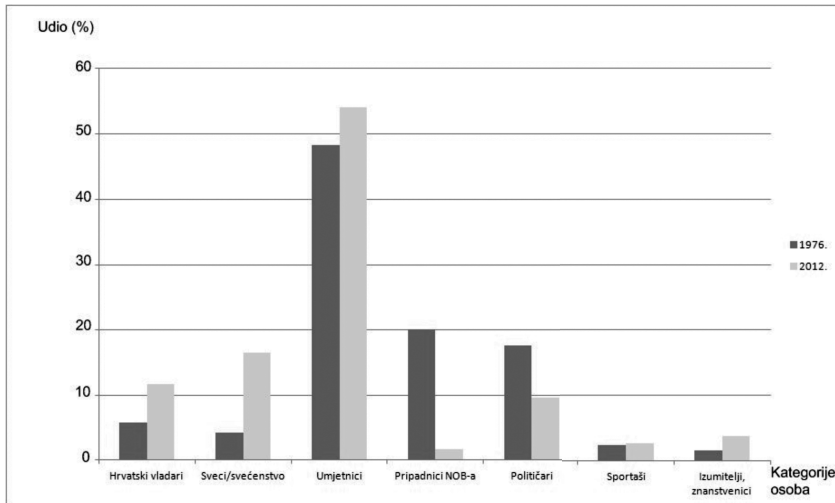
Kategorije hodonima i njihova prostorna identifikacija

Kako je već istaknuto, odabiri hodonima ponajprije ovise o povijesno-političkom kontekstu u kojem nastaju te se njima komemorira službena verzija povijesti. Naime, elementi kolektivne identifikacije sastavljeni su od niza komponenti (povijesne osobe ili događaji, graditeljstvo, književnost, politika i dr.) za kojima se poseže u dokazivanju zajedništva (Mirošević 2011b: 86). Radi lakše analize komemorativnog uličnog nazivlja, hodonimi socijalističkog razdoblja i razdoblja hrvatske neovisnosti podijeljeni su u deskriptivne kategorije (Slika 1. i 2.). Kategorija “osobe” uključuje kulturne djelatnike (umjetnici), političare, izumitelje i znanstvenike, sportaše, hrvatske vladare, svece i svećenstvo, te osobe vezane za NOB i SFRJ. Druga kategorija “patronimici” odnosi se na starosplitske pučke rodove. Kategorija “imena geografskih objekata” odnosi se na prostorne orijentire koji se protežu od lokalnih/gradskih, regionalnih, nacionalnih, pa sve do globalnih. Preostale kategorije: “događaji”, “institucije” i “imena s političkom konotacijom”, odnose se na događaje i pojmove vezan za NOB, socijalizam i Komunističku partiju općenito, dok u iste kategorije spadaju i odrednice vezane za stvaranje hrvatske državnosti.

Slika 1: Deskriptivna kategorizacija hodonima

⁹ Daljnje promjene pronalaze se u: *Službeni glasnik općine Split*, br.1/1993., br.2/1993., br.2/1995., br.2/1998., br.3/1997., br.13/1999., br.9/2000. Do 2005. godine *Službeni glasnik općine Split* imao je samo tiskana izdanja koja se danas snalaze u knjižnici Fakulteta za građevinu, arhitekturu i geodeziju u Splitu, dok se za razdoblje od 2005. godine do danas, on može pronaći u elektronskom izdanju na web stranicama grada Splita.

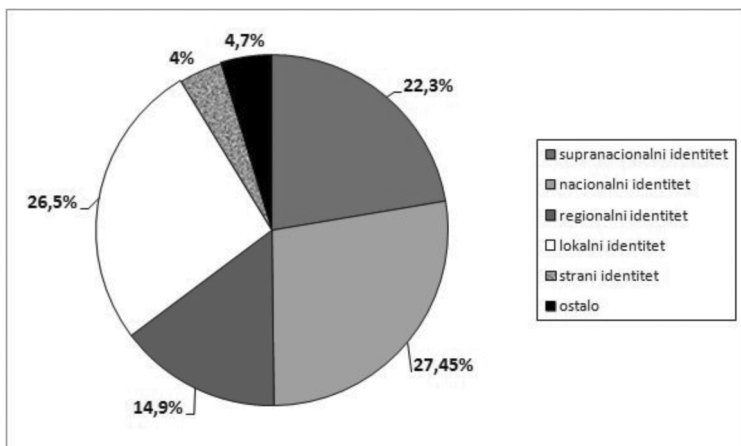

Slika 2: Kategorija "osobe"

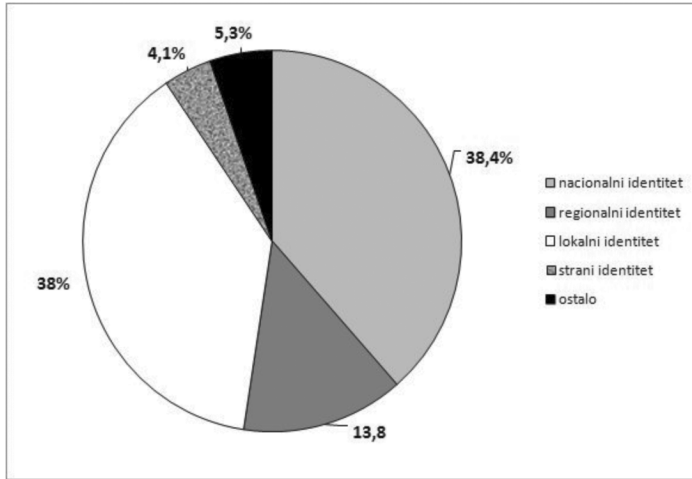
Ulična nomenklatura grada Splita u socijalističkom razdoblju uvelike počiva na ratnoj tematici, odnosno na ostavštini Drugoga svjetskog rata, što pod zastupljeniju prostornu kategoriju postavlja onu s jugoslavenskim, odnosno supranacionalnim značajkama. Takav se prostorni karakter u najvećoj mjeri iščitava kroz kategoriju "osobe", to jest narodne heroje narodnooslobodilačkog pokreta, o čemu svjedoči dvadeset pet hodonima (Ulica Vlade Bagata, Ulica Moše Pijade, Ulica Rade Končara i dr.). Nastavljajući s ratnom tematikom, supranacionalni karakter iščitava se i iz dvadeset pet hodonima s političkom konotacijom (Obala Jugoslavenske narodne armije, Partizanska ulica, Ulica Narodnih heroja), a među njima su i događaji kojih se bilo poželjno sjećati (Gat 26. listopada 1944. i Poljana 27. marta 1941.), dok institucijski supranacionalni karakter nosi hodonim Ulica Avnoja. Međutim, za promatrano razdoblje hodonimi sa supranacionalnim značajkama, iako je njihov udio u ukupnoj uličnoj nomenklaturi 22,3%, nisu prevladavajući u odnosu na hodonime lokalnog (26,5%) i nacionalnog (27,4%) značaja. Takav odnos rezultat je značajnog broja hodonima koji imaju višestruka identitetska prostorna obilježja, osobito u kategoriji "osobe" (Ulica Tadije Škopljanca, Ulica Jerka Ivančića, Ulica Vlade Bagata, Ulica Mate Golema), odnosno imenovane su prema osobama iz Splita i okolice koje su bile povezane s NOP-om i NOB-om. Takvi hodonimi ponajbolje ukazuju kakva se slojevitost identiteta sugerira uličnim nazivljem, a odgovor na namjeru njihova imenovanja i izvorište postaje znatno složenije. Naime, nemoguće je definirano tvrditi njihovo identitetsko prostorno obilježje bez obzira na vremenski kontekst, to jest objašnjavaju li se iz sadašnjosti ili iz vremena koja su prethodila njihovom imenovanju, kao i vremena koja su slijedila (Potkonjak i Pletenac 2007: 173). Osamostaljenjem Hrvatske briše se gotovo sva komemorativna povijest socijalističkog razdoblja, te iščezava supranacionalni karakter iz ulične nomenklature. U novoj uličnoj nomenklaturi (nakon 1991.) svi supranacionalni hodonimi zamijenjeni su lokalnim, regionalnim i nacionalnim prostornim odrednicama (Slika 3. i 4.). Takva politika revizionizma dovela je do gotovo potpunog negiranja antifašističkog nasljeđa, koje je imalo uz supranacionalnu obojenost zapravo znatno veće lokalno i regionalno značenje. U preimenovanju/imenovanju ulične nomenklature početkom devedesetih godina jasno je da je najveće promjene doživjela upravo nacionalna komponenta. Nova ulična nomenklatura nastojala je sadržavati elemente nacionalne identi-

fikacije, odnosno “zajednički teritorij”, “zajedničku povijest” i “zajedničku kulturu”. Nacionalne identifikacijske značajke istaknute su kroz sve kategorije hodonima, a osobito u kategoriji “osobe”. Najznačajniji je odmak od stare ideologije, važan za kreiranje nacionalne svijesti, povezivanje hrvatske državnosti s katoličkom vjerom. Dok se iz plana grada iz 1976. godine iščitava svega pet hodonima iz kategorije “osobe – sveci i svećenstvo” i to mahom lokalnog karaktera (Dominisova ulica, Cosmijeva ulica, Ulica Piora Petra, Ulica Ispod Sv. Lovre), u novom planu grada broj hodonima u istoj kategoriji doseže brojku od trideset i jedan (Ulica Alojzija Stepinca, Ulica oca Ante Gabrića, Ulica Pape Ivana Pavla II., Ulica Svete Klare). Novijim preimenovanjima/imenovanjima postupno uz svece zaštitnike se uvodi i Crkva, kao organizacija i institucija, pa su prisutne i osobe iz crkvene hijerarije. Isti sljed promjena imala je i kategorija “osobe – hrvatski vladari i velikaši” koja bilježi trostruki porast u odnosu na socijalističko razdoblje (Ulica Petra Krešimira IV, Ulica Kralja Tomislava poljana, Ulica kralja Stjepana Držislava, Ulica kralja Zvonimira, Obala kneza Branimira, Ulica bana Berislavića i dr.). Najveći broj osoba koje su zastupljene u uličnom nazivlju promatranih razdoblja kulturni su djelatnici. Međutim, ipak znatan dio kulturnih djelatnika iz plana 1976. godine nastavlja “obavljati” svoju kulturnu funkciju i u novom planu grada, što ukazuje na značajnu prisutnost nacionalnog elementa u uličnoj nomenklaturi socijalističkog razdoblja (Šetalište Ivana Meštrovića, Ulica Augusta Šenoe, Ulica Ivana Gundulića, Ulica Petra Zoranića, Ulica Petra Hektorovića), ali i na posuđivanje legitimiteta od starijih tradicija (Rihtman-Augustin 1995: 11). Ipak, “književnici su mijenjali književnike” (Markovina 2012: 80) pa su tako preimenovane Ulica Alekse Šantića, Ulica Zmaj Jovanova, Cankareva poljana, Poljana Ivana Gorana Kovačića i dr. Nacionalno prostorno obilježje nosi i osam hodonima koji čine imena s političkom konotacijom (Ulica Domovinskog rata, Ulica Hrvatske mornarice, Ulica Zbora narodne garde, Ulica hrvatske neovisnosti). Veliki broj hodonima s nacionalnom prostornom odrednicom pronalazi se i u referiranju imena geografskih objekata. Simbolika takvog imenovanja proizlazi iz potrebe da se na simboličan način ukaže na teritorij države (Vukovarska ulica, Kninska ulica, Slavonska ulica, Istarska ulica, Plitvička ulica).

Slika 3: Struktura prostornih identiteta u uličnoj nomenklaturi grada Splita za socijalističko razdoblje (stanje 1976. godine)

Slika 4: Struktura prostornih identiteta u uličnoj nomenklaturi grada Splita u razdoblju nakon stjecanja neovisnosti (stanje 2012. godine)

Za razliku od nacionalne i lokalne prostorne identifikacije, koje su administrativno utemeljene, takav se slučaj ne može prenijeti na regionalnu identifikaciju. Prema tradicionalnim shvaćanjima, prostor južne Hrvatske percipiran je kao regija Dalmacija,¹⁰ koja se dijelom poklapa i sa suvremenim teritorijalnim županijskim ustrojem Hrvatske po kojem je navedeni prostor ustrojen u četiri manje teritorijalne jedinice. Naime, takvo shvaćanje rezultat je historijsko-političke okupljenosti prostora koji je uglavnom bio imenovan horonimom *Dalmatia*, *Dalamazia*, *Dalmacija*, a dinamika političkih ili administrativnih granica uokvirila je regionalnu identifikaciju stanovništva. U tom kontekstu najznačajnija je recentna politička zaokruženost prostora u razdoblju druge austrijske uprave (1813.–1918.), to jest Kraljevina Dalmacija. Međutim, iako horonim Dalmacija prestaje *de jure* postojati kao ime u službenoj upravno-teritorijalnoj organizaciji Hrvatske, ostaje percepcija prostora regije Dalmacije koja, uz određene iznimke (npr. prostor Boke kotorske koji je izdvojen i pripojen Crnoj Gori te otok Rab koji je pridružen sjevernom Hrvatskom primorju), egzistira uglavnom u okvirima nekadašnje teritorijalne jedinice u okvirima Austro-Ugarske te uklopljene u suvremeni županijski ustroj. Stoga je Dalmacija historijsko-geografska regija čija je zaokruženost produkt političkih i administrativnih čimbenika, a koja je potom proizvela povezanost s prostorom, odnosno regionalnu “dalmatinsku” identifikaciju stanovništva čiji pripadnici se određuju tradicionalnim shvaćanjima (Mirošević 2011b: 16). Na “dalmatinsku” identifikaciju upućuju hodonimi Ulica Tome Nigera, Trg Gaja Bulata, Plančićeva ulica, Makarska ulica, Dubrovačka ulica, Šibenska ulica.

Veliki broj hodonima s lokalnim obilježjem preživio je političke promjene devedesetih godina jer se kroz njih ne iskazuje ideološka obojenost, nego su to imena geografskih objekata koja komemoriraju gradske orijentire (Ulica Iza lože, Ulica Put Sjeverne luke) ili su nazvani prema imenima kvartova (Spinutska ulica, Ulica Put Brda, Ulica Šperun) te patronimici. Kategoriju “patronimici” nisu zahvatile značajne promjene jer se kroz njih imenuju starosplitski rodovi te su kao takvi bili prihvatljivi za oba promatrana razdoblja (Dvornikova

¹⁰ Vernakularna ili percepcijska regija je onakva kakvom je vide njezini stanovnici ili stanovnici nekog prostora u cjelini. Omeđivanje takvih regija najčešće se služi metodama upitnika upućenim stanovnicima određene regije te se često navodi da se vernakularna regija mora promatrati kroz percepciju njenog prosječnog stanovnika (Fürst-Bjeliš 2007; Mirošević i Vukosav 2010).

ulica, Ulica Kuzmića, Ulica Dumanića, Ulica Šegvića). Osim prezimena određenih splitskih obitelji, u uličnom se nazivlju pronalaze hodonimi koji imenuju nadimak pojedine obitelji (npr. Zvizdina ulica – po obitelji Trumbića zvanih Zvizda; Mrčelina ulica – po varoškoj obitelji Katunarić zvanih Mrčela). Lokalno obilježje iskazano je kroz povijesne osobe zaslužne za kulturni napredak grada koje nerijetko imaju istodobno i regionalni pa i nacionalni značaj (Park Emanuela Vidovića, Ulica Karamana, Studinova ulica).

Iako je zastupljena s najmanje hodonima, kategorija “strani element”, promatrana u određenom povijesnom kontekstu, u sebi može izražavati određene ideološke konotacije, prikazujući usmjerenost hodonima prema određenom političkom i ideološkom svjetskom poretku. Tako u socijalističkom razdoblju dominiraju strani hodonimi koji upućuju na globalne socijalističke vrijednosti i aktere, odnosno istaknute pojedince bivšeg SSSR-a (Ulica Maksima Gorkog, Ulica Čajkovskoga, Tolstojeva ulica), prostorne odrednice (Lenjingradska ulica), dok hodonim Ulica Rose Luxemburg veliča stvaranje komunističke partije u Europi. Prema suvremenom planu grada, u nazivlju ulica nalaze se neki drugi istaknuti pojedinci (Perivoj Majke Terezije, Ulica Pape Ivana Pavla II).

Valja napomenuti da se najduže i najprometnije ulice uglavnom imenuju prema najistaknutijim i najznačajnijim osobama ili događajima iz prošlosti. Stoga se uočava da odabir uličnog nazivlja koristi značaj tih ulica za ostavljanje znakovitih poruka u urbanom krajoliku. Primjeri takvih ulica u promatranim razdobljima u gradu Splitu su Šetalište Moše Pijade – Šetalište Ivana Meštrovića, Šetalište 1. maja – Put Firula, Ulica Prvoboraca – Ulica kralja Zvonimira, Ulica Rade Končara – Pojišanska/Poljička ulica, Ulica Oslobođenja – Ulica slobode, Balkanska ulica – Vukovarska ulica, Ulica AVNOJ-a – Dubrovačka ulica, Ulica Sutjeska – Velebitska ulica, Ulica Žrtava fašizma – Ulica Domovinskog rata, Ulica Narodnih heroja – Ulica Zbora narodne garde.

Reprezentativni morfološki elementi Splita i njihovo imenovanje

Prilikom promjene vlasti ili ideologije intervencija u uličnu nomenklaturu u pravilu naj snažnije zahvaća reprezentativne i frekventne dijelove grada, s obzirom na to da je za očekivati da će najreprezentativniji dijelovi grada u sebi sadržavati identitetske oznake stanovnika. Dioklecijanova palača, od svoje izgradnje kao careve rezidencije, preko utočišta za stanovnike razrušene Salone, i motiva inspiracije istaknutih svjetskih putnika, pa sve do današnjih dana i pojave masovnog turizma, bila je i ostaje spomenička baština *par excellence*. U Split se dolazi zbog palače koja u sebi nosi identitet grada, a time i stanovnika.

Iako, ulična nomenklatura grada Splita doživljava sadržajne promjene u sklopu ideološko-svjetonazorskih razlika, Dioklecijanova palača je u tom kontekstu iznimka. Hodonimi palače ostaju netaknuti uslijed ideoloških promjena, zbog čega ih se može promatrati kao “svevremenske” i lišene političko-ideoloških konotacija. Analizom planova grada iz 1976. i 2012. godine, unutar palače došlo je tek do neznatne izmjene uličnog nazivlja. Razlika između dvaju razdoblja temelji se na brisanju hodonima iz 1976. godine (Mihaljevićeva ulica) i uvrštavanje novog hodonima (Ulica Grbočeva širina), te Kralja Tomislava poljana¹¹ mijenja naziv u Poljana kraljice Jelene. Hodonimi koji ne doživljavaju promjene su imena lokalnih/gradskih orijentira (Ulica Ispod ure, Ulica Dosud, Ulica Iza vestibula, Ulica Kraj Sv. Duje,

¹¹ Kralj Tomislav premiješta se u istoimenu hodonim među frekventnije ulice u Splitu, kao simbolična poveznica najistaknutijih vladara i najfrekventnijih ulica.

Peristil) te hodonimi koji se odnose na osobe koje su svojim djelovanjem zaslužile da se po njima nazivaju ulice u najreprezentativnijem dijelu grada (Kečkemet 2002; 2009). Na svojevrsan način kroz imenovanje ulica unutar Dioklecijanove palače kreiran je kulturno-povijesni mozaik same palače. Ulice nose imena prema rimskim carevima, srednjovjekovnim i novovjekovnim povjesničarima, znanstvenicima i umjetnicima te crkvenim uglednicima koji su svojim radom doprinijeli kulturnom razvoju grada Splita (Ulica cara Dioklecijana, Nepotova ulica, Carrarina poljana, Buvinina ulica, Papalićeva ulica, Dominisova ulica i dr.).

Uz Dioklecijanovu palaču u morfološkoj strukturi grada Splita zasigurno su značajni gradski trgovi. Od ukupno devet gradskih trgova koji se pronalaze u planovima grada promatranih razdoblja, njih šest ne doživljava promjene imena. To su Narodni trg, Peristil, Trg Gaje Bulata, Trg Dobri, Trg braće Radić i Trg Republike. S druge strane, trgovi koji mijenjaju svoje ime ukazuju na ideološku promjenu. Otklon od komunizma iskazuje se kroz promjenu imena Trga Oktobarske revolucije u Trg Mihovila Pavlinovića, te Trga Marksa i Engelsa u Trg Hrvatske bratske zajednice. Također, otklon od prijašnjeg razdoblja vidljiv je iz promjene imena Trga Narodnog ustanka, koje se s dodatnim infrastrukturnim promjenama lokacije na kojoj se nalazio mijenja u Poljana kneza Trpimira.

Posljednje imenovanje trga u Splitu dogodilo se 2000. godine kada je trg koji se nalazi na početku Marmontove ulice, nazvan prema Franji Tuđmanu. Političke borbe oko tog imenovanja bile su raznovrsne, te su varirale od toga da se ime prvoga hrvatskog predsjednika uopće ne uvodi u uličnu nomenklaturu pa sve do prijedloga da se po njemu nazove splitska riva (nekoć Titova obala, danas Obala Hrvatskoga narodnog preporoda) (Dobrića 2000). Opiranja lokalnog stanovništva imenovanju ulica i trgova nisu neuobičajena.¹² Naime, u prethodnim poglavljima prikazan je urbani prostor čije se imenovanje obavlja na službenim, političkim razinama. S obzirom na to da su takva imenovanja nestalna, odnosno, da su podložna povijesno-političkim promjenama, u nemalom broju slučajeva službena ulična nomenklatura biva odbačena ili ignorirana od lokalnog stanovništva. Tako, usporedno sa službenom uličnom nomenklaturom, postoji "neslužbena" nomenklatura, stvorena i prihvaćena od strane lokalnog stanovništva te kao takva iznimno važna za funkcionalnu uličnu nomenklaturu jednog grada.

Na taj način nastaju mjesta kao lokacije sa značenjem (eng. *meaningful location*) (Cresswell 2004: 7). Stvaranje mjesta (eng. *creating places*) može se odvijati preko kulturnih praksi, kao što su, primjerice, književnost, film i glazba,¹³ dok je većina mjesta rezultat svakodnevnih praksi, to jest ponavljanja svjetovnih aktivnosti na dnevnoj bazi. Sa stvaranjem mjesta povezan je i koncept "osjećaj mjesta" (eng. *sense of place*), koji ukazuje na subjektivnu i emotivnu privrženost koju ljudi imaju prema određenim mjestima (Tuan, 1974). Kako je već istaknuto, imenovanje ulica i trgova odluka je političkih tijela (radnih tijela, to jest odbora u gradskim vlastima), koja čine manjinu pa ne moraju uvijek biti prihvaćena od većine koja nastanjuje taj prostor. Tako obalni pojas središta grada – riva, ostaje isključivo Riva u svakodnevnom diskursu stanovništva bez obzira na službenu nomenklaturu (Obala Hrvat-

¹² Potkonjak i Pletenac (2007) opisuju na primjeru grada Siska problematiku (pre)imenovanja ulične nomenklature. Polemika oko (pre)imenovanja i lokacije trga u Zagrebu koji bi komemorirao prvog hrvatskog predsjednika Franju Tuđmana opisali su Stanić i sur. (2009) u svom radu. Također, u Splitu je od 2007. do 2011. godine javnu polemiku izazvalo i pitanje o postavljanju spomenika Neovisnosti i Prvom hrvatskom predsjedniku do njegova konačnog postavljanja na splitskoj rivi 2013. godine (Petranović 2007; Komisija za imena ulica i trgova i za spomenike, 2011.).

¹³ Primjerice refren pjesme Olivera Dragojevića u kojemu se može iščitati međusobna uvjetovanost između kulturnih i svakodnevnih praksi: "I cili je život samo na nju čeka, na rivu, na pjacu, u tami škura, sve do kasnih ura". Takav koncept stvaranja mjesta ostaje kao ideja za buduća istraživanja u kojima bi se, osim na primjeru glazbe, stvaranje mjesta moglo analizirati i kroz *Velo misto* Miljenka Smoje, kroz film *Ta divna splitska noć* itd. Primjerice, takav pogled analiziran je u radu Ivana Boškovića (2011) *Sjećanje, pamćenje, identitet – Split u književnosti Veljka Barbirija*.

skoga narodnog preporoda). Isti slučaj vrijedi i za određene trgove Splita. Narodni trg (kroz prošlost još imenovan Trg Sv. Lovre, Trg oružja i Gospodski trg) među stanovnicima Splita isključivo je Pjaca, Trg Republike znan je isključivo kao Prokurative, dok se Trg braće Radić (koji simbolizira osmerokutna mletačka kula i kip Marka Marulića) također ne prepoznaje pod tim imenom, već je u svakodašnjem govoru Splićana nazivan Voćni trg.¹⁴ U tom kontekstu prisutan je i veliki broj neslužbenih hodonima orijentacijskog značenja. To su toponimi koji su nastali isključivo prema istaknutim orijentirima u gradu, a koriste ih lokalni stanovnici budući su samo njima i poznati (primjerice, Kod realke – naziv za prostor uz V. gimnaziju “Vladimir Nazor”, Stari plac/Staro hajdukovo/Plinara – naziv za bivši stadion nogometnog kluba Hajduk koje je posebno značenjski oblikovano kroz seriju Velo misto, današnja Ulica Antuna Gustava Matoša, Get – četvrt locirana unutar Dioklecijanove palače, Đardin – splitski park među lokalnim stanovništvom najpoznatiji po okupljanju prostitutki; službeni naziv Strossmajerov perivoj i dr.).

Zaključak

Iako hodonimi imaju prvenstveno orijentacijsku ulogu u prostoru, ulična nomenklatura, kao sastavni dio urbanog krajolika, ima i svojstvo medija, odnosno moć da prenese poruku. O tome svjedoče učestala preimenovanja/imenovanja u povijesti svakog naselja pa i Splita. Takve promjene slijede političke i društvene promjene, što ukazuje na prisutnost politike u kulturnom krajoliku. Stoga se moć imenovanja uličnog nazivlja krije upravo u njihovoj suprotnosti i svakidašnjici. Veličanje određenih osoba, događaja ili institucija putem hodonima isključivo je odluka političkih elita te se i samo imenovanje ulica nalazi u domeni političko-ideološkog svjetonazora s ciljem gotovo “neprimjetne” izgradnje kolektivne identifikacije stanovništva u određenom povijesnom razdoblju. Na takvu ulogu hodonima ukazala je analiza splitskih hodonima u socijalističkom razdoblju i razdoblju nakon stjecanja neovisnosti. Hodonimi socijalističkog razdoblja kroz isticanje i komemoriranje prihvatljivih simbola i vrijednosti tadašnje vlasti imali su za cilj veličanje i kreiranje nove supranacionalne kolektivne identifikacije. Suprotno tome, tijekom devedesetih godina, nove promjene, a s njima i nova ulična nomenklatura “briše” tragove prethodnika i u prvi plan ističe značajke nacionalne identifikacije. Uz dihotomiju dvaju razdoblja supranacionalne i nacionalne prostorne komponente, u oba razdoblja prisutna je regionalna, a osobito lokalna prostorna identifikacija. Međutim, te dvije identifikacije manje su podložne manipulacijama pod utjecajem političkih i društvenih promjena na državnoj razini. Takva imenovanja osobito lokalnog značaja “bliža” su domicilnom stanovništvu i njegovim kulturnim i svakidašnjim praksama, a time i samim imenodavcima, odnosno lokalnim vlastima. Također, analiza ukazuje kako je “neslužbena” ulična nomenklatura lišena svih političkih utjecaja i nastaje po principu osnovne funkcije toponima (preko kojih se prostor prepoznaje, pamti i dijeli) i hodonima koji imaju orijentacijsku ulogu.

¹⁴ Prema skicama grada Splita iz 1911. taj se trg naziva *Trg voća* te sam naziv ostaje u upotrebi lokalnog stanovništva do današnjih dana (izvor: HR-DAST-152., Arhiv za Istru i Dalmaciju, K.O. Split, Skice iz 1911., Državni arhiv u Splitu).

LITERATURA

- Alderman, Derek H. 2003. "Street Names and the Scaling of Memory. The Politics of Commemorating Martin Luther King, Jr. within the African American Community". *Area* 35: 163-173. [http://dx.doi.org/10.1111/1475-4762.00250]
- Azaryahu, Maoz. 1996. "The Power of Commemorative Street Names". *Environment and Planning D. Society and Space* 14/3: 311-330. [http://dx.doi.org/10.1068/d140311]
- Azaryahu, Maoz. 1999. "Politički simboli u svakidašnjici. Polisistemski pristup istraživanju". *Etnološka tribina* 29: 255-267.
- Azaryahu, Maoz i Rebecca Kook. 2002. "Mapping the Nation. Street Names and Arab-Palestinian Identity. Three Case Studies". *Nations and Nationalism* 8/2: 195-213.
- Barac-Grum, Vida. 1988. "Ime u društvenom i jezičnom kontekstu". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 14/1: 35-41.
- Begonja, Zlatko. 2006. "Odonimi kao ideološke manifestacije na primjeru Zadra". *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 48: 703-720.
- Bošković, Ivan. 2011. "Sjećanje, pamćenje, identitet – Split u književnosti Veljka Barbičija". *Dani Hvarskoga kazališta. Grada i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 37/1: 342-356.
- Cifrić, Ivan i Krunoslav Nikodem. 2006. "Socijalni identitet u Hrvatskoj. Koncept i dimenzije socijalnog identiteta". *Socijalna ekologija* 15/3: 173-202.
- Cresswell, Tim. 2004. *Place – A Short Introduction* Oxford: Blackwell Publishing.
- Crljenko, Ivana. 2007. "Gradska toponimija kao pokazatelj u suvremenim geografskim istraživanjima". U *Zbornik radova 4. hrvatsko-geografskog kongresa Geografsko vrednovanje prostornih resursa*. Lj. Bajs i dr., ur. Zagreb: Hrvatsko geografsko društvo, 57-72.
- Crljenko, Ivana. 2008. "Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova". *Hrvatski geografski glasnik* 70/1: 67-90.
- Czepczynski, Mariusz. 2008. *Cultural Landscapes of Post-socialist Cities. Representation of Powers and Needs*. Farnham, London: Ashgate.
- Čapo, Jasna i Valentina Gulinić. 2011. "Oprostornjavanje antropološkog diskursa. Od metodološkog problema do epistemološkog zaokreta". U *Mjesto, nemjesto. Interdisciplinarna promišljanja mjesta i kulture*. J. Čapo i V. Gulinić, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 9-65.
- Dobrila, Stella. 2000. "U utarak u Splitu dr. Tuđman dobiva trg, a Budak nakon osam godina gubi ulicu?". *Monitor* online. http://www.monitor.hr/clanci/u-utarak-u-splitu-dr-tudman-dobiva-trg-a-budak-nakon-osam-godina-gubi-ulicu/7810/ (2. 12. 2013.).
- Dwyer, Owen i Derek H. Alderman. 2008. "Memorial Landscapes. Analytic Questions and Metaphors". *GeoJournal* 73: 165-178.
- Faričić, Josip. 2007. "Geografska imena na kartama Hrvatske 16. i 17. stoljeća". *Kartografija i geoinformacije, izvanredni broj*, 148-179.
- Faričić, Josip. 2011. "Geografski aspekti proučavanja toponima". U *Geografska imena. Zbornik radova s Prvog nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima*. V. Skračić i J. Faričić, ur. Zadar: Sveučilište u Zadru, Hrvatsko geografsko društvo, 51-67.
- Fürst-Bjeliš, Borna. 2007. "Principi i metode geografske regionalizacije", predavanja na poslijediplomskom studiju Geografske osnove prostornog planiranja i uređenja. Zagreb: Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek.
- Grgin, Borislav. 2007. "Primjer selektivnog pamćenja. Hrvatski srednjovjekovni vladari u nazivlju ulica i trgova najvažnijih hrvatskih gradova". *Povijesni prilozi* 32: 283-394.
- Hobsbawm, Eric. 2006. "Izmišljanje tradicije". U *Kultura pamćenja i historija*. M. Brkljačić i S. Prleđa, ur. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga, 139-150.
- Kečkemet, Duško. 2002. *Prošlost Splita*. Split: Marjan tisak.
- Kečkemet, Duško. 2009. *Stari Split od kantuna do kantuna*. Zagreb: AGM.
- Light, Duncan. 2004. "Street names in Bucharest, 1990–1997. Exploring the Modern Historical Geographies of Post-socialist Change". *Journal of Historical Geography* 30: 154-172. [http://dx.doi.org/10.1016/S0305-7488(02)00102-0]
- Marjanović, Bojan. 2007. "Promjena vlasti, promjena ulica". *Diskrepancija* 8/12: 105-127.
- Markovina, Dragan. 2012. "Kultura sjećanja u Splitu. Fenomen 20. stoljeća". *Kulturna baština* 38: 65-88.
- Mirošević, Lena. 2011a. "Gradska toponimija kao nositelj kolektivnih identiteta". U *Geografska imena. Zbornik radova s Prvog nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima*. V. Skračić i J. Faričić, ur. Zadar: Sveučilište u Zadru, Hrvatsko geografsko društvo, 83-93.
- Mirošević, Lena i Branimir Vukosav. 2010. "Prostorni identiteti otoka Paga i južnoga podvelebitskog primorja". *Geoadria* 15/1: 81-108.
- Mirošević, Lena. 2011b. "Imena ulica i trgova kao odraz zajedničkoga kulturno-povijesnog naslijeđa". *Kartografija i geoinformacije* 16: 57-71.
- Petranović, Damir. 2007. "Rošin: Riva nije mjesto za Tuđmanov spomenik". *Slobodna Dalmacija* online. http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20070109/novosti.9.siječnja (3. 12. 2013.).
- Petrović, Duško. 2006. "Anatomija identiteta". *Etnološka istraživanja* 1/11: 209-233.
- Potkonjak, Sanja i Tomislav Pletenac. 2007. "Grad i ideologija. Kultura zaborava na primjeru grada Siska". *Studia ethnologica Croatica* 19: 171-198.
- Rihtman-Augustin, Dunja. 1995. "Preutemeljitelji prolaze, imena također". *Vijencak* 33/3: 10-11.
- Saparov, Arseny. 2003. "The Alternation of Place Names and Construction of National Identity in Soviet Armenia". *Cahiers du monde russe* 44/1: 179-198.
- Stanić, Jelena, Laura Šakaja i Lana Slavuj. 2009. "Preimenovanje zagrebačkih ulica i trgova". *Migracijske i etničke teme* 25/1-2: 89-124.
- Šimpraga, Saša. 2008. "Zagrebačke ulice tuđih mrtvacu". *Zarez* 10/244: 20.
- Tuan, Yi-Fu. 1974. "Space and Place. Humanistic Perspective". *Progress in Geography* 7: 211-252.

Izvori

- Cvitanović, Alfonso. 2002. *Geografski rječnik*. Zadar: Hrvatsko geografsko društvo.
- Gis za građane. clgis.split.hr / gissplit/ (12. 3. 2013.).
- HR – DAST – 152, *Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju*, K.O. Split, Skice iz 1911., Državni arhiv u Splitu.

Karta Splita. Plan grada Splita. www.karte.hr/split (1. 4. 2013.).

Komisija za imena ulica i trgova i za spomenike, 2011. *Prijedlog Zaključka o izmjenama i dopunama Zaključka o postavljanju spomenika velikanima splitske i hrvatske povijesti.* (Split, 16. lipnja 2011.)

Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880-1991 po naseljima, knj. 1., J. Crkvenčić-Bojić, ur. ZAGREB: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. 1998.

Plan Splita 1: 7500, Turistički biro, Geoprojekt, 1976.

Plan Splita, 1: 11 000, Forum, 2005.

Službeni glasnici Općine Split, br.12/1991., br.2/1992., br.1/1993., br.2/1993., br.2/1995., br.2/1998., br.3/1997., br.13/1999., br.9/2000.

Stanovništvo prema vjeri, po gradovima/općinama. Popis 2001. <http://www.dzs.hr> (2. 12. 2013.).

Street Names in the City of Split as Reflection of Political and Historical Changes

Summary

The paper analyzes the toponyms of the city of Split based on city plans dated 1976 and 2012. Street names, as part of the semiosphere in which every toponym is carefully chosen, are analysed in an attempt to discover the social and political circumstances that gave rise to specific names. In addition, street naming as a political act based on a notion of power is seen as an act that has implications in forming collective identity, as will be demonstrated by analyzing local, regional and national (supranational) toponyms. As political features, toponyms are often ignored by the local population, and replaced by local names that arise from everyday usage and emotional attachment to particular places.

Key words: space, cultural landscape, toponyms, spatial identity levels, Split